

Mitiniai vaizdiniai Donelaičio „Metuose“: pirmosios dvylika eilučių

Dainius RAZAUSKAS

Lietuvių valstiečių namai. Leidėjas – Roberto Šmito knygnas, Klaipėda. 1905 m.

Lietuvių tautosakos, o kartu ir mitologijos atspindžius Donelaičio „Metuose“, be vienos kitos pastabos įvairių autorių darbuose, nuosekliau yra nagrinėję bent trys žymūs lietuvių tautosakininkai: Zenonas Slaviūnas¹, Ambraziejus Jonynas² ir Stasys Skrodenis³.

Vis dėlto ne viskas pastebėta – pasirodo, dar yra ką šiuo atžvilgiu pridurti net pirmosiose vos dvylikoje eilučių, kurios čia ir tebus gvildenamos.⁴

1. Slaviūnas 2007: 248–271, žr. 416.

2. Jonynas 1984: 277–289.

3. Skrodenis 2010: 75–82.

4. Donelaitis toliau visur cituojamas iš leidinio Donelaitis 1994, nurodant atitinkamas „Metų“ dalies eilutes ir, kai lyginama su kuria nors pasakėčia, – jos pavadinimą ir eilutes.

§1. Saulė budintoja

1.1–12: *Jau saulelė vėl atkopardama budino svieta
Ir žiemos šaltos trūsus pargraudama juokės.
Šalčių pramonės su ledais sugaišti pagavo,
Ir putodams sniegs visur į nieką pavirto.
Tuo laukus orai drungni gaivydami glostė
Ir žoleles visokias iš numirusių šaukė.
Krūmai su šilais išsibudino keltis,
O laukų kalnai su kloniais pametė skrandas.
Vislab, kas rudens bjaurybėj numirė verkdamas,
Vislab, kas ežere gyvendams peržiemavojo
Ar po savo keru per žiemą buvo miegojęs,
Vislab tuo pulkais išlindo vasarą sveikyt.*

1.19–20: *Bet ir bitins jau šeimyną savo pabudyt
Ir prie darbo siųst bei ką pelnyt n' užmiršo.*

Ir dar, grįžtant prie pirmosios „Metų“ eilutės, pasakėčioje „Pasaka apie šūdvalalį“ 6–7:

...Nės darželiai visi ir visos pūstos vietelės
Judinos iš kapinių, saulelei budinant svieta.

Henrikas Zabulis, Dalia Dilytė pirmąsias dvi „Metų“ eilutes gretina su Vergilijaus „Georgikomis“ (IV.51–52): *Quod superest, ubi pulsam hiemem Sol aureus egit / Sub terras coelumque aestiva luce reclusit* „Kai tik po žemėm giliai auksinė saulė nuvaro / Žiemą ir spinduliais šviesiais nugiedrina dangų...“⁵ Antikos klasikų įtakos Donelaičiui neįmanoma paneigti, bet nereikia jos ir pervertinti. Ne mažiau reikšmingą „Metų“ šaltinį, esmiškai pagrindą, sudaro būtent lietuviška mitinė tradicija – mitiškumą suprantant ne kaip kokią nors vadovėlinę „mitologiją“, sudarytą iš aiškių siužetų, kuriuose dalyvauja baigtinis skaičius ryškių dieviškų personažų, o kaip pamatinį mitinį pasaulėvaizdį, patį mitinį mąstymą, – mąstymą ne abstrakčiomis sąvokomis, dažnai dirbtinėmis ir kitakalbėmis, o pirmapradžiais, prigimtiniais (archetipiniais) mitiniais vaizdiniais. Šiuo atžvilgiu ir Donelaičio sekimą antikos klasikais reiktų suprasti ne kaip bandymą šlietis prie „aukštesnės“ Vakarų kultūros šaknų, o visai priešingai – kaip itin reikšmingą užmojų tradiciniam lietuviškam pasaulėvaizdžiui suteikti „klasikinę formą“ ir taip pagaliau įtraukti jį į tuometės, esmiškai nelietuviškos, aukštosios kultūros apyvartą.

Šiaip ar taip, Vergilijus nė žodžiu neužsimena apie *budinanciją* saulę, kokią matome pirmojoje Donelaičio „Metų“ eilutėje. O būtent tautosakoje ir mitologijoje tokia Saulės veikla yra gerai žinoma ir nesunkiai paaiškinama, ir ypač lietuvių tautosakoje bei mitologijoje, kur Saulė, kaip pamatysime, net įgyja atitinkamą epitetą.

Kai kurie gyvūnai žiemą tikrai miega, tad pavasarį, vadinasi, keliasi iš miego – nubunda tiesiogine, pažodine prasme. Antai meška. Liudvikas Adomas Jucevičius XIX a. pirmojoje pusėje apie Apreiškimo Marijai šventę („Blovieščių“) rašo: „Ta diena yra Lietuvoje ir Žemaičiuose visuotinio džiaugsmo diena. Nuo tos dienos prasideda mūsų krašte pavasaris; meška pakyla iš žiemos migio“⁶ ir t. t. Sakoma, rudenį užmiega ir gyvatės, kurios irgi tad pavasarį nubunda. Pasak Marijos Gimbutie-

nės, gyvatės nubudimas susijęs su visos „gamtos pabudimu“, o tradicijos nustatyta diena (Krikštai), kai gyvatė nubundanti, „simboliškai išreiškė gamtos pabudimą“⁷. Kaip matyti, „Metuose“ iš žiemos miego budina savo šeimyną ir bitinas – negana to, Zenonas Slaviūnas čia dargi įžvelgė užuominą į tradicinę lietuvių sutartinę „Bitins sodų praskrisdamas“, kurioje bitinas ragina bites keltis ir imtis darbo: nešti medų, siūti korius⁸. Slaviūnui, jo neminėdamas, pritarė Ambraziejus Jonynas: „Tautosakiniai vaizdai iškyla ne vienoje K. Donelaičio kūrinių vietoje. Aprašydamas pavasarinį gamtos atbudimą, visų gyvių pavasario triūsą, poetas *Metų* pradžioje pasakoja, kaip bitinas kelia savo šeimyną dirbti [...]. Lietuvių liaudies šakotinėse dainose bitinas apdainuojamas ne taip jau retai. Jis gretinamas su broliu ir šeimyna.“⁹

Ne išimtis ir tradicinio pasaulio žmogus, žemdirbys. Rusų etnologės Tatjanos Agapkinos žodžiais: „Tai, kas nutikdavo žmogui pavasarį, plačiausia prasme irgi galima apibūdinti kaip p r a b u d i m ą, gyvybinės veiklos suaktyvėjimą.“¹⁰

Užtat suprantama, kad šį visuotinį „prabudimą“ ritualė galejo išreikšti atitinkamo apeigų personažo budinimas ir nubudimas. Plačiai Europoje paplitusiose pavasario apeigose (Gegužinėse) inscenuota situacija, kai vienas veikėjas (paprastai vaikas) apsimeta miegas, o kitas (mergina) prisiartina prie jo ir (bučiniu ar kitaip) jį pabudina; Džeimso Džordžo Frezerio manymu, „miegančiojo budinimas šiose apeigose tikėtina reiškia augmenijos prisikėlimą pavasarį. Tačiau nustatyti, ką atitinka vaidmenys, kuriuos atlieka miegantis jaunikis ir jį iš miego budinanti mergina, nėra visai paprasta. Gal miegantysis – tai belapis miškas ar plika žemė žiemą? O jį n u b u d i n a n t i mergina – šviežia žaluma ar švelni pavasario s a u l ė?“¹¹. Kas gi kitas nei Saulė išties gali būti geresnis pretendentas į „svieto budintojos“ vaidmenį?

Tai aiškiai patvirtina Viliaus Kalvaičio – irgi Rytprūsioose, Donelaičio krašte – užrašyta minklė: *Kas yra sylingiausia b u d i n t o j a? – Saulutė!*¹²

O jei taip, tai gal prisimintina čia XVI a. antrojoje pusėje Jono Lasickio paminėtoji – remiantis matininko Jokūbo Laskauskio Žemaitijoje, vėlgi tad Rytprusių

7. Gimbutienė 2002: 32, 33.

8. Slaviūnas 2007: 259; žr. SIS I: 534–535, Nr. 313, plg. 537–540, Nr. 315–319.

9. Jonynas 1984: 278; nurodomos tos pat ką tik minėtos sutartinės.

10. Агапкина 1996: 217. Visi išretinimai, jei nenurodyta kitaip, – mano, D. R.

11. Frazer 1995: 132–133.

12. LTs V: 661, Nr. 7556; KlVTK: dviii, Nr. 114.

5. Vergilijus 1971: 115; Dilytė 2005: 190.

6. Jucevičius 1959: 455.

kaimynystėje, surinktais duomenimis – deivė Budintoja: *Budintaia, hominem dormientem excitat* „Budintoja pažadina miegantį žmogų“¹³. Tiesa, XVII a. pabaigoje Matas Pretorijus („Prūsijos įdomybės“ IV.9.24) jau kalba apie vyriškosios lyties Budintoją, ar Budintojį: *Budentoiiis, ein Wach Gott, ist eigentlich der Auffwäcker* „Budintojis, budravimo dievas, esmiškai žadintojas“¹⁴. Bet pakitusi lytis gali te būti pirminės Lasickio žinios klaidinga interpretacija.

Šį klausimą yra trumpai aptaręs Valteris Jaskevičius, tiesa, neatsižvelgdamas į Saulės kandidatūrą: „*Budintaia* tėra lietuvių literatūrinės kalbos mot. g. daiktavardžio *būdintoja* ‘kas budina iš miego’ < *būdinti, būdina, būdino* ‘žadinti, kelti iš miego’ žemaitiškoji lytis. Gali būti turima omeny valstiečių šeimos močiutė, kurios pareiga, pasak Mežinskio, buvo iš ryto žmones budinti. Tačiau Laskauskas tiesiogiai su valstiečių buitimi turėjo nedaug bendro. Logiškiau tad būtų tarti, kad *būdintoja* – tai paukštės poetiškas pavadinimas. J[urgis] Elisonas užrašė vieną tokį kreipimąsi į volungę: *Tōj liepēlēj volungēlē / Jaunū marčiū būdītoja*. Čia *būdītoja* tėra *būdintoja* variantas, priklausantis nuo dažnu atveju sukeičiamų priesagų *-inti* ir *-yti* (tarm. *-iti*). Pretorijus, neatpažinęs lyties, pakeitė vardą į rytprūsių *Budintoys*, t. y. *budintojis*“¹⁵. Dar galima pridurti iš tarpukary užrašytos liaudies dainos: *Tik gražiai kukuoja girios gegulė... paukštelių prabudintoja*¹⁶.

Žinoma, budintoju gali būti pavadintas bet kas, kas viena ar kita proga ką nors budina (paukštis, bitinas ar kt.), ir vis dėlto tikroji, didžioji „svieto budintoja“ pavasarį yra Saulė, nes būtent ji tiek pavasarį, tiek kasryt iš miego budina visus gyvus padarus, tarp jų ir žmones, kurie toliau jau gali budinti vienas kitą. Saulę esant Budintoją patvirtintų ir lyginamoji medžiaga. Pirmiausia senovės indų vedų soliarinis dievas Savitaras, kartais tiesiog tapatinamas su Saule (Sūrja), mat jo vardas, *savitar-* ar *savitṛ-*, pažodžiui kaip tik reiškia „žadintojas, (pri)kėlėjas“. Taip pat senovės iranėnų soliarinis dievas Mithra, ilgainiui visai sutapatintas su Saule, „Avestoje“ („Jaštas“ X.7) pats apibūdinamas kaip „budintis, nemiegantis“¹⁷. Juk budintojui pridera pačiam nemiegoti!

O jei tikrai žemaičių Budintoja yra Saulė, kaip verčia manyti anksčiau pateikta V. Kalvaičio užrašyta mįs-

lė, tai ir Donelaičio „Metų“ pačioje pirmoje eilutėje, iš pažiūros tokioje „nekaltoje“, jau galime išvelgti užuominą į mitologiją. Ir tai neturėtų stebinti: juk mitologija, juolab visuminis mitinis pasaulėvaizdis, nėra kažkokia fantasmagorija, kažkieno tyčia pramanyta, kad žūtbūt skirtųsi nuo įprasto pasaulio. Priešingai: gyvą mitinį pasaulėvaizdį neišvengiamai sudaro tie patys įprasto, kasdienio pasaulio, ypač gamtos vaizdiniai, tik suvokti perkeltine prasme, kaip metafora, taip, kad reikštų šį tą daugiau ir galėtų būti nuoroda į dvasinį pasaulį. Užtat ir tasai paslaptینگasis dvasinis ar mitinis pasaulis yra ne kažkur kitur, nežinia kur, o čia pat, aplinkui – kaip to paties mus supančio pasaulio didžioji Metafora.

§2. Metų laikai – paros laikai – gyvenimo tarpsniai

Dar kartą paskaitykime „Metų“ pradžią, tik kiek kitaip nutaikę dėmesį:

1.1–12: *Jau saulelė vėl atkoptama budino svieta
Ir žiemos šaltos trūsus pargraudama juokės.
Šalčių pramonės su ledais sugaišti pagavo,
Ir putodams sniegs visur į nieką pavirto.
Tuo laukus orai drungni gaivydami glostė
Ir žoleles visokias iš numirusių šaukė.
Krūmai su šilais išsibudino keltis,
O laukų kalnai su kloniais pametė skrandas.
Vislab, kas rudens bjaurybėj numirė verkdamas,
Vislab, kas ežere gyvendams peržiemavojo
Ar po savo keru per žiemą buvo miegojęs,
Vislab tuo pulkais išlindo vasarą sveikyt.*

Ir vėl tos pačios „Pasakos apie šūdvalalį“ eilutės 6–7:

*...Nės darželiai visi ir visos pūstos vietelės
Judinos iš kapinių, saulelei budinant svieta.*

Taigi žiema yra ne tik visuotinis miegas, iš kurio pavasarį saulelė atkoptama budina svieta, bet sykiu – mirtis, kurios glėbyje atsiduria viskas, kas rudenį numirė, ir iš kurios tad pavasarį prisikelia, tarsi iš kapo išsijudina. Mirties–miego mitinė tapatybė plačiai žinoma, ir apie ją neseniai jau rašyta kita dingstimi¹⁸. Čia ji Donelaičio pasitelkta netiesiogiai, kaip savotiškas ter-

13. Ališauskas 2012: 114, 115.

14. PrtPI III: 300, plg. 301; plg. BRMŠ III: 148, 261.

15. Jaskevičius 2010: 47; vardų rašytinių lyčių įvairavimas priklauso nuo Mato Pretorijaus veikalo skirtingų nuorašų.

16. LKŽ I: 1125.

17. Авеста 1998: 272, 313; MC: 369; Eliade 1974: 74; Кюмон 2000: 15, 16.

18. Razauskas 2013: 19–20.

tium comparationis – bendras pagrindas rudenį prilyginant merdėjimui, mirimui, žiemą – mirčiai, pomirtinei būklei, pavasarį – prisikėlimui, o vasarą – gyvenimui. Metų ratas savo mitine prasme prilygsta (kitai variantu, yra homologiškas, ar izosemiškas) paros ratui, kurio atitinkamus tarpsnius kaip tik mena užmigimas, miegas, nubudimas ir budėjimas, kuris savo ruožtu reiškia gyvenimą. Šiaip jau „Metuose“ ir be to, pasak Norberto Vėliaus, „yra užuominų, rodančių mažiausio laiko ciklo – paros koreliaciją su metų ciklu (vasarą daugiau kalbama apie dienos darbus, o žiemą – apie nakties nuotykius)“¹⁹. Tačiau poemos pradžioje svarbiausia yra pavasarį vykstančio budimo, budinimo, būdingo rytui, priešprieša su mirtimi – vadinasi, sąsaja su gyvybe, gyvenimu.

Budėjimas, būdravimas prilyginamas gyvenimui jau senovės babiloniečių epe, kuriame Gilgamešui, ieškančiam nemirtingumo, sakoma: „Kas gi šiandien tau dievus čia surinktų, / Kad surastum gyvenimą, kurio ieškai? / Štai – šešias dienas ir septynias naktis nemiegoki!“²⁰ Nemiegoki, vadinasi, budėki – ir laimėsi amžinąjį gyvenimą. Tačiau Gilgamešas užmiega ir lieka mirtingas.

Žymus XIX a. rusų mitologas, tautosakininkas Aleksandras Afanasjevas tą patį dėsnį aptinka rusų tradicijoje: „Kaip miegas gretinamas su mirtimi, taip, atvirkščiai, būdravimas prilyginamas gyvenimui; užtat *жилой* ‘gyvas’ reiškia nemiegantį, pavyzdžiui: *мы приехали на жилых* ‘atvažiavome tebesant gyviems’, t. y. atvažiavome, kai dar niekas nemiegojo; veiksmazodis *жить* ‘gyventi’ kai kur vartojamas reikšme ‘budėti, nemiegoti’“²¹.

Ir lietuvių žodis *gyvas* savaime turi reikšmę „nemiegantis, nemigęs, nubudęs, atsikėlęs“: *Mes gyvi prieš saulės tekėjimą* (Ėriškai, Panevėžio r.); *Vaikas gyvas ir gyvas, negaliu užsupti* (Alksnėnai, Vilkaviškio r.); *Krito, ir negyvas*, t. y. užmigo (Grūžiai, Pasvalio r.); *Žalnierius prašė to pono, kad jis iš vakaro būtų gyvas [budėtų], o jis prieš aušrą ketino nemiegoti* (iš A. Baranausko užrašytos pasakos) ir t. t.²²

Šiuolaikinis kinų daoistas Deng Ming-Dao pataria: „Numirkite kiekvieną naktį. Vėl užgimkite kiekvieną dieną“²³. Apaštalas Paulius dievagojasi: „Prisiekiu savo pasididžiavimu – jums, broliai, mūsų Viešpatyje Jėzuje Kristuje, jog aš kasdien mirštu!“ (1 Kor 15.31).

Ir pasak lietuvių priežodžio, XVIII a. pateikto Jokūbo Brodovskio: *Žmogus miršta kasdien*²⁴. Paros laikus žmogaus gyvenimo tarpsniams akivaizdžiai prilygina antikinė Sfinksės Oidipui užminta mįslė, žinoma ir Lietuvoje: *Anksti rytą vaikščiojo ant keturių, dieną – ant dviejų, vakare – ant trijų*²⁵; taip pat Juozo Šliavo Šiaurės Lietuvoje užtiktas paprotys: „Jei būdavo miręs mažas vaikas, jį laidodavo iš ryto, jei vidutinio amžiaus žmogus – per pietus, o jei senas – vakare, saulei dar nenusileidus.“²⁶ 1896 m. Ramygaloje užrašyta minklė pačią dieną prilygina vakare mirštančiam ir rytą (at) gimstančiam gyvam padarui: *Kas vakarą miršta, o rytą gimsta?* = *Diena*²⁷. O štai Simono Daukanto greta sudėti du priežodžiai: *Diena mano, amžius mano* ir *Diena vakarop, metai galop*²⁸, juolab kad galima suprasti turint omeny tiek žmogaus gyvenimo metus, tiek kalendorinius metus. Pirmąjį iš pateiktųjų lietuvių priežodžių atitinka irpratęsia rytų slavų: *День наш – век наш, а неделя – и весь живот* „Diena mūsų – amžius mūsų, o savaitė – ir visa gyvata“; *День мой – век мой, а неделя – и весь живот* „Diena mano – amžius mano, o savaitė – ir visa gyvata“²⁹.

Šiaip ar taip, kalendorinių metų pradžia, pavasaris savaime žymi žmogaus gyvenimo pradžią ar atgimimą ir perkeltine prasme, kaip antai Bernardo Brazdžionio eilėraštyje „Antrasai dangus“ (4-to posmo pirma pusė): *Pavasaris! Pavasaris! – tada šaukiu, / Ir, rodos, grįžta kūnan mano siela...*; kaip ir dienos pradžia, rytas („Penki posmai žemei“, paskutinė pirmoji pusė): *Naktį mirę, gims iš naujo / Ryto saulės aviliuos...*³⁰

Daivos Vaitkevičienės žodžiais, „per dieną saulė apeina vieną gyvybės ciklą: rytą išnyra iš paskandų (gimsta), o vakare vėl grįžta į mirties okeaną (dieną apkeliauja žemę, aplankydamą žmones, o naktį valtele apiplaukia vandenį – vėlių buveinę). Antra vertus, ir metinis Saulės ciklas apima gyvybės–mirties kategorijas: per Kalėdas Saulė gimsta (rožė pražydo), per Jėnines teka, o rudenį pasitraukia į mirties karalystę.“³¹

Žymus XX a. pradžios prancūzų etnologas Arnoldas van Genepas, tyręs vadinamuosius pereigos, ar péréjimo, ritualus, pažymėjo: „Iš tikrųjų gimimo, vaikystės, socialinės brandos, sužadėtuvių, vestuvių,

19. Vėlius 1992: 177.

20. SRP: 161.

21. Афанасьев III: 23.

22. LKŽ III: 363.

23. Ming-Dao 2000: 151.

24. SLT: 211.

25. LTs V: 541, Nr. 6299.

26. Šliavas 1985: 74.

27. LTs V: 664, Nr. 7593.

28. DkŽT: 248, Nr. 701, 702; žr. LTs V: 95, 219, Nr. 318, 2472.

29. ДтПРП: 236, 402, plg. 464, 696.

30. Brazdžionis 1989: 393, 571.

31. Vaitkevičienė 1997: 34.

Lietuvių valstiečių namai. Atvirukų rinkinys „Linkėjimai iš Lietuvos“. Fotografas ir leidėjas Robertas Minzlofas, Tilžė. XIX a. pab.

nėštumo, tėvystės, iniciacijos į religinę bendruomenę bei laidotuvių apeigas randame esant didžiai panašias. Šiuo atžvilgiu žmogaus gyvenimas išties primena gamtos permainas, nuo kurių nei žmogus, nei visuomenė niekad nebus visiškai nepriklausomi. Periodiškumas būdingas visai visatai, todėl ataidi jis ir žmogaus gyvenime – atitinkamais tarpniais bei virsmis, santykinio pastovumo laikotarpiais bei lūžiais, prasiveržimais pirmyn. Žmogaus virsmų apeigas tad galėtume apjungti su atitinkamomis kalendorinėmis apeigomis, kaip antai perėjimas iš mėnesio į mėnesį (mėnulio pilnaties apeigos), iš vieno metų laiko į kitą (su solsticijomis bei ekvinokcijomis susijusios šventės), iš metų į metus (Naujieji metai).³²

Tos pačios struktūros, beje, yra Algirdo Patacko ir Aleksandro Žarskaus sudarytas ir jų pavadintas „Rėdos ratas“³³, tik žodis *rėda*, deja, yra neabejotina svetimybė.

Žiemos–nakties–miego izosemiją slavų tradicijoje XIX a. yra pažymėjęs ukrainietis Aleksandras Poteb-

nia: „Galimybę minčiai pereiti nuo saulės kasdienės mirties prie jos mirties žiemą ir nuo jos kasdienio gimimo prie gimimo, žiemai persivertus link vasaros, grindžia tai, kad miegas ir mirtis – kaip reiškiniai, priešingi šviesai ir gyvenimui, kaip tamsa – suartėja su žiema ir šalčiu. Miegas – tai šaltis: Tverės tarmėje *заснуть* ‘užmigti’ apie ežerą – ‘užšalti’. Žiema – tai naktis, tamsa: *зима* ‘žiema’ – sen. ‘šiaurė’, kitaip dar ru. *полночь*, le. *pólnoc*, če. *pŭlnoc* ‘vidurnaktis’ – ‘šiaurė’; ukrainiečių dainose posakiai *зиму зимувать* ‘žiemą žiemoti’ ir *нічку ночувать* ‘naktį naktoti’ – lygiaverčiai. Serbų raudoje žiema tiesiog pavadinta juoda: *црна зима* ‘juoda žiema’.³⁴ Čia A. Potebnia užsiminė ir apie atitinkamą pasaulio šalių izosemiją (rytai–pietūs–vakarai–šiaurė), kurią šįsyk paliksime nuošaly.

Rusų tautosakoje žinoma tokia pasakų šalis, vadinama Lukomorje (*Лукоморье*), kurioje žmonės kas rudenį, artėjant žiemai (kartais patikslinama, kad per rudens Jurgines, lapkričio 26-ąją), numiršta, o pavasarį (per pavasario Jurgines, balandžio 23-ąją) prisikelia iš

32. Gennep 1997: 65.

33. Patackas, Žarskus 2002: 7, 92–93, 103 ir daug kur kitur.

34. Потєбня 2000: 118.

mirusių³⁵. Taigi žiema čia tiesiog reiškia mirtį, o vasara – gyvenimą.

Rusų folkloristė N. Braginskaja pažymi: „Rytas, vidudienis, sutemos ir naktis metaforiškai reiškia pavasarį, vasarą, rudenį ir žiemą. Suprantama, diena gali būti padalyta į daugiau dalių, ir metų laikų kituose kalendoriuose gali būti daugiau, bet tendencija tokia: rytas – augalijos pasaulio sužydėjimas, naktis – žūtis. Ypač ryški ši tendencija tomis sąlygomis, kur žiema susijusi su šalčiu ir šviesiosios dienos dalies sutrumpėjimu“, savo ruožtu „dienos dalių ir metų laikų sutapatinimą su žmogaus gyvenimo tarpsniais, matyt, irgi galima laikyti universalija, o metų, kaip gimstančio, augančio, senstančio ir mirstančio žmogaus, įvaizdis priklauso prie pastoviausių.“³⁶

Kita žymi rusų folkloristė Svetlana Tolstaja apibendrina: „Gamtinį laiką sudaro keli santykinai autonomiškai ciklai: astronominiai (saulės: metų, paros; mėnulio fazės) ir vegetaciniai (augalų augimo ir brandos periodai). Skirtingi laiko ciklai suvokiami kaip izomorfiški: pavasaris, kaip metų ciklo vienetas, prilyginamas aušrai arba rytui (paros ciklas), pasėlių sudygimui (vegetacinis ciklas) ir žmogaus gimimui, gyvenimo pradžia (gyvenimo ciklas)“; „Polesėje seni žmonės sako apie save: *мы доживаем вечера* ‘mes baigiam gyventi vakarą’; *не дожили мы вечера* ‘neprigyvenom ligi vakaro’, turėdami omeny senatvę“³⁷. Toliau čia pat autorė pateikia skirtingų ciklų fazių lentelę (praleidžiu tik eilutę su atitinkamų kalendorinių švenčių pavadinimais, kurias būtų galima pakeisti lietuviškomis):

ciklas \ fazė	1	2	3	4
metų	pavasaris, pavasario lygiadienis	vasara, vasaros saulėgrįža	ruduo, rudens lygiadienis	žiema, žiemos saulėgrįža
paros	rytas, saulėtekis	vidudienis	vakaras, saulėleidis	vidunaktis
mėnulio	jaunatis	pilnatis	delčia	tarpijos
vegetacinis	pirmoji žaluma, pasėlių želmenys	žydėjimas, vaisių brandinimas	žemė užsidaro, augmenija nuvysta	žemė „miega“
gyvenimo	vaikystė, jaunystė	branda	senatvė	mirtis (ir naujas gimimas)

Prie šios lentelės šiaip jau nebėra ką pridurti – nebent tik tai, kad su menkomis pataisomis (priklausomai nuo geografinės platumos ir vyraujančios ūkio šakos: žemdirbystė, gyvulininkystė, medžioklė ar kt.) ji gali būti pritaikyta turbūt be išimties visoms pasaulio tradicijoms ir laikoma bendražmogiška, archetipinė³⁸.

Tokiai įtikinamai įvairių ciklų fazių simbolikai neat-sispyrė ir krikščionys, tad XII a. anglų scholastikas Honorijus ėmė ir pritaikė ją istorijai nuo pasaulio sukūrimo iki pasaulio pabaigos. Penčio Lempieineno žodžiais: „Pasaulio istoriją Honorijus suskirstė kitaip, t. y. sujungė keturis metų laikus, keturis žmogaus amžiaus tarpsnius ir keturias epochas: pavasarį žmogaus gyvenime atitinka kūdikystė, o žmonijos istorijoje – laikai iki Nojaus, vasarą – vaikystė ir laikai nuo Nojaus iki Mozės, rudenį – brandos amžius ir laikai nuo Mozės iki Kristaus, žiemą – senatvė ir laikai nuo Kristaus iki pasaulio pabaigos.“³⁹ Taip pasaulio pabaiga savaime sutapo su Kalėdomis ir naujo pasaulio – naujų pasaulio Metų pradžia, o tiesinis laikas tad norom nenorom – su cikliniu laiku.

Pasak Norberto Vėliaus, „svarbi ciklinio laiko ypatybė – panašus, o neretai tapatus įvairių ciklų periodų mitinis įprasminimas, įvairių ciklų sugretinimas ir net sutapatinimas. Pavyzdžiui, pasaulio pradžia prilyginama pavasariui, mėnesio jaunačiai, rytui, žmogaus vaikystei; pasaulio pabaiga – rudeniui (žiemai), vakarui (nakčiai), mėnesio delčiai (tuštumai), žmogaus senatvei“, taigi „laiko makrociklą (pasaulio pradžia–pabaiga) tarsi atkartoja mikrociklai (para, mėnuo, metai, žmogaus gyvenimo metai)“⁴⁰. Savo ruožtu Donelaičio „Pavasario linksmybėse daugiau negu kitose *Metų* da-

35. Успенский 1982: 146.

36. МНМ I: 614.

37. Толстая 1997: 62–63.

38. Žr. V. Toporovo pateiktas itin išplėstas, kuo įvairiausias simbolinius elementus apimančias universalias lenteles: МНМ II: 144.

39. Lempäinen 2001: 103.

40. Vėlius 1992: 175.

lyse vietos skiriama pirmapradei Dievo kūrybai (kalbama apie gyvūnų sukūrimą, pirmuosius žmones Adomą ir Ievą) ir vaikystei (ilgokas tarpas apie panašią būrų ir ponaičių prigimtį, vaikų polinkius ir pomėgius). Vasarą užsimenama apie jaunystę (...*kad ūsai pirmi jau pradeda želti / Ir kad darbus jau sunkokus reikia nutverti* [2.84–85]), apie jaunų mergaičių aprangą, samdytų bernų darbus. O rudenį dejuojama apie senatvę, kuri *graudena kailinius imtis* [3.8], pateikiama ilga nusenusių Pričkaus išpažintis. Apie jaunystę svajojama kaip apie nesugražinamai prabėgusį laiką. Rudenį ir Pričkaus kuinas nusenęs, ir Enskio peilis sudilęs. Rudenį graudinama ir apie pasaulio pabaigą. O žiemą *surukę diedai... kuproti nabagai* [4.590] apgaili savo prabėgusį gyvenimą ir atsisveikina su šiuo pasauliu (Pričkaus mirtis). Dar kartą prisimenama pati pasaulio pabaiga – paskutinis Dievo teismas. Žiema K. Donelaičiui, kaip įprasta mitologijoje, asocijuojasi ne tik su senatve, mirtimi, bet ir su chaosu: žiemą kalbama apie vagystes, svetimtaučius, apie iš žmogaus kontrolės ištrūkusių griauinančią ugnies stichiją. Žmogaus gyvenimą K. Donelaitis ir tiesiog prilygina per vienerius metus išaugančios, pražystančios ir nuvystančios žolės gyvenimui: *Nei žolelės ant laukų dar augdami žydin* [2.72]⁴¹. Tą pat mena eilutės 2.94–95: *Taigi matai, kaip žmogiškas trumpintelis amžis / Žydinčioms ir krantinčioms prilygsta žolelėms*.

Ir skelbiant Donelaičio „Metų“ ištraukas „Baltų religijos ir mitologijos šaltinių“ rinkinyje, N. Vėlius buvo pažymėtas „kasmietinės augmenijos kaitos kaip mirimo ir iš numirusiųjų prisikėlimo supratimas (pavasariį drungni orai žoleles iš numirusių šaukė, rudenį krūmus ir gires linksmas jau Giltinė suka)“, taip pat „žmogaus amžiaus lyginimas su metų ciklu (jaunystė – pavasaris, senatvė – ruduo)“⁴².

Šį laiko ciklą simbolinį tapatinimą su žmogaus gyvenimo tarpsniais Donelaičio „Metuose“ pabrėžė ir Stasys Skrodenis. Pasak jo, „metų kaita – gamtos atgimimo, brandos ir sunykimo vyksmas – poemoje sutapatintas su pagrindiniais žmogaus gyvenimo tarpsniais: gimimu, branda ir mirtimi. Neatsitiktinai *Pavasario linksmybėse* poetas nuo savęs ir būrų lūpomis kalba apie žmogaus gimimą, apie pirmąją Adomo ir Ievos nuodėmę, o *Žiemos rūpesčiuose* mirštančios gamtos fone prisimenama senatvė, miršta Pričkus, nors kartu nepamirštamasis nuolatinis judėjimas laiko ratu: pra-

sidės nauji ūkiniai metai ir vėl visi turės laukuose vargti“⁴³.

Iš tikrųjų, pasak Dalios Dilytės: „Donelaičiui pava-saris nėra ko nors netikėto ar naujo pradžia, tai tiesiog to, kas buvo apmirę ar numirę, Dievo valia vykstant (2.690–692) atgijimas bei atgimimas: *Tuo laukus orai drungni g a i v y d a m i glostė / Ir žoleles visokias iš numirusių šaukė* (1.5–6). Visi, kurie verkdami numirė rudens bjaurybėj, dabar prisikėlę pulkais išlindo sveikinti vasaros (1.9–12). Atsigaua visi gyviai: ir mažiausi vabalai vabalėliai, ir dideli žvėrys: meškos, vilkai (1.13–26), *kožnas daikts a t g y d a m s pradeda džiaugtis* (1.339). Amžinojo gyvybės rato idėją, apie kurią kadaise „Georgikose“ kalbėjo Vergilijus („mirties nėra ir gyvybė plazdena / Tarp žvaigždynų aukštai po skliautais dangaus mėlynaisiais“ – IV.226–227), Donelaitis išsako ir poemos pabaigoje. Poetui baigiant kūrinį, nesibaigia nei gamtos, nei būrų gyvenimo, nei darbų ratas: *v è l su padėjimu Dievo / Vasara rodysis* (4.620–621); *dirvos v è l k a duos* (4.623); *v è l jau vasara rasis, / Ir mes v è l e i ant laukų trūsindami vargsim* (4.682).“⁴⁴ Turint omeny šio nepaliaujamo metų rato sukimosi sąsają su žmogaus gyvenimu, savaime iškiltų sielos pergimimo, vadinamosios reinkarnacijos, vaizdinys, šiaip jau irgi archetipinis ir visuotinis, žinomas, beje, ir lietuvių tradicijoje⁴⁵. Nors pastorius Donelaitis, žinoma, apie jį atvirai neužsimena, apsiribodamas vienu metų sugretinimu su vienu žmogaus gyvenimu. Dėl to savo ruožtu darosi įmanomos ir sąsajos su krikščioniškuoju prisikėlimu, kaip antai Rimvydo Šilbajorio: „Kad Donelaičio erdvė giesmės pradžioje yra išskirtinė, turinti simbolišką implikaciją, galime pamatyti kad ir eilutėse: *Tuo laukus orai drungni gaivydami glostė / Ir žoleles visokias iš numirusių šaukė* (1.5–6). Prieš akis įvaizdis kažko skrendančio per erdvę ir kažko skelbiančio prisikėlimą – tai savo struktūra visiškai atitinka mintį apie Viešpaties angelus, šaukiančius pasaulį paskutiniam teismui, reiškia, ir paskutiniam prisikėlimui.“⁴⁶ Vis dėlto poemoje ištiesai aidintis *v è l*, o ir pats metų rato įvaizdis veikia vis dėlto mena ne „paskutinį“, o nuolatinį prisikėlimą, atgimimą.

Prie minėtų metų rato sugretinimo su žmogaus gyvenimu pavyzdžių bei užuominų „Metuose“, dar galima

43. Skrodenis 2010: 76.

44. Dilytė 2005: 198; išskiriami jos; daugiau galimų antikinių tokio „laiko rato“ provaizdžių – Homero, Hesiodo, Vergilijaus – nurodyta p. 195.

45. Razauskas 2009: 44–46; žr. Razauskas 2000: 135–172; ten minimas sąsajas būtų galima gerokai papildyti ir išplėtoti.

46. Šilbajoris 1982: 36; Šilbajorio rašoma *gaivindami*, ne *gaivydami*.

41. Vėlius 1992: 176–177.

42. BRMŠ IV: 50–51.

pridurti, kad Pričkaus mirtis (4.458) yra pats paskutinis „Žiemos rūpesčių“ įvykis, o pirmas „Pavasario linksmybėse“ tikras pokalbis tarp žmonių (praleidus kalbančius gandrų ir šikšnosparnius, menančius veikiau „prenatalinę“ būklę), taigi pirmas gyvas žmonių dalyvavimas yra būtent dialogas tarp Lauro ir to paties Pričkaus (1.294 ir t.), – kaip kita dingstimi yra pažymėjusi Delija Valiukėnaitė⁴⁷. Seniūno Pričkaus gyvenimas tad yra kone tiesiog sutapatintas su poemos „metais“. Donelaičio „Metams“ skirtu Vydūno paaiškinimu: „Taip mums laikas praeina. Senstame! Pragyvendami jaunatvės vasarą, nepamanome, kad prieš gyvenimo ruduo.“⁴⁸

Taigi Donelaičio „Metai“ visa savo struktūra teigia ir ištiesai rutulioja šį tradiciniam mitiniam pasaulėvaizdžiui būdingą tapatumą tarp įvairių gamtos ciklų ir žmogaus gyvenimo tarpsnių, tiesiog prasideda jo užuominomis, tuo prikišamai siūlydami raktą perkeltiniam, metaforiškam skaitymui.

Metai tad yra didžioji pasaulio „diena“ ir kartu žmogaus gyvenimas, kuriam pavasarį saulelė budina svieta. O nuolatinis mitinės metaforos blykčiojimas „Metuose“ – primygtinė užuomina į gretutinius poemos skaitymus, suvytus tarsi daugybę gijų į vieną virvę ar plauką į kasą.

§3. Saulės juokas

Dar kartą pirmosios dvi „Metų“ eilutės kitu atžvilgiu:

1.1–2: *Jau saulelė vėl atkopardama budino svieta
Ir žiemos šaltos trūsus pargraudama juokės.*

Kaip matyti, pirmoji, kam „Pavasario linksmybėse“ yra linksma, kas pavasarį juokiasi, yra pati saulė. Beje, pradžioje minėtose Vergilijaus eilutėse nėra kalbos ir apie tai, kad Saulė juoktųsi, o štai lietuvių mitiniame pasaulėvaizdyje tai anaip tol ne naujiena. Šypsena – būdingas saulės požymis lietuvių mįslėse: *Ant dangaus šyp la, miške vypla, ežere troškutis = saulelė, varna, žuvis*⁴⁹; *Danguj šyp la, miške vypla, ežere pleškutė = saulelė, varna, žuvis*⁵⁰. Kadangi pavasaris atitinka jaunystę, tai suprantama, kad ypač būdinga saulei šypsotis pavasarį, kaip antai Maironio poemoje „Jaunoji Lietuva“: *Bet laimę sutiksi ant žemės retai. / Ji taip kaip*

pavasario šypsos saulutė; o štai Maironio eilėraščio „Pavasaris“ pirmosiose dviejose eilutėse saulė būtent juokiasi, ir tai jau gali būti tiesioginė Donelaičio parafrazė: *Pavasario saulė prašvito meiliai / Ir juokiasi, širdį vilioja*⁵¹.

Pasak latvių tikėjimo: *Ja bez saules dzimstot bērns, tad tas dzīvojot dusmīgs, bet ja ar sauli, tad laipns un smaidīgs kā saulīte* „Jei vaikas gimsta be saulės, tai gyvenime jis būna piktas, o jei su saule, tai meilus ir šypsantis kaip saulelė“ (Straubergs 1944: 264). Pasak čekų tikėjimo, jei vestuvių dieną lyja, tai nuotakai teks apverkti savo santuoką (išlieti tiek ašarų, kiek tądien nukrito lietaus lašų), o jei šviečia saulelė, tai ji juoksis, džiaugsis⁵². Ir t. t.

Juokas šiaip jau būdingas ne tik saulei, bet apskritai mena šviesą. Juozo Šliavo duomenimis, Žeimelio apylinkėse (Pakruojo r.): „Darydami žvakes, vaikams liepdavo juoktis, kad žvakės būtų šviesesnės“ (Šliavas 1985: 62). Panašus tikėjimas užrašytas Džukijoje tarpukary: *Jeigu nori, kad žvakės gerai degtų (švies-tų), reikia jas darant juoktis*; o priežodyje iš Pasvalio apylinkių juokiasi pati šviesa: *Šviesa tamsai juokiasi*⁵³. Rytų slavų tradicijoje juoko ir šviesos ryšį jau XIX a. pabrėžė A. Potebnia⁵⁴.

Susijęs juokas su šviesa ir perkeltine, psichine prasme. Pasak archetipinės psichologijos (jungiškosios analitinės psichologijos atšakos) pradininko Džeimso Hilmano, „staiga pratrūkęs juokas reiškia prasiveržimą to, kas buvo giliai prislėgta“, arba „represuota“⁵⁵. Vidiniame pasaulyje taip gali „gimti“ nauja lemtinga mintis, sprendimas, naujas žinojimas, dvasinis nušvitimas, o išoriniame pasaulyje tokio prislėgtumo įvaizdis kaip tik gali būti naktis ar žiema, iš kurios gniaužtų iš ryto ar pavasarį ištrūksta ir pratrūksta nauja gyvybė. Nenuostabu, kad atitinkami požymiai – juokas ir šviesa – gali būti siejami su naują žinią, naują tikėjimą, dvasinį atgimimą įkūnijančio asmens gimimu. Antai pasak senovės iranėnų padavimo, pranašas Zarathuštra vos gimęs ne pavirko, bet nusijuokė, o jam juokiantis nuo jo suspindo dieviška šviesa⁵⁶.

Su juoku, su džiaugsmu yra susijęs ne tik dievo, bet ir žmogaus gimimas. XVII–XVIII a. lietuvių anoniminiame patarlių, priežodžių ir mįslių rinkinyje esama

47. Valiukėnaitė 1982: 5, 7.

48. Vydūnas 2014: 40.

49. LTs V, 451: Nr. 5378.

50. BLSK, 117: Nr. 617.

51. Maironis 1988: 23, 65.

52. Афанасьев III: 387, past. 307.

53. TŽ IV: 471, Nr. 138; V: 621, Nr. 1052.

54. Потеня 2000: 27.

55. Hillman 1989: 132, žr. 133.

56. Рак 1998: 255–256.

tokios „Mįslių pasakos“ (iš mįslių sudaryto savotiško naratyvo), kurioje mįslė *moma džiaugsmo liga serga* reiškia „motina guli gimdymo patale“⁵⁷. Taigi džiaugsmas yra būsimio gimdymo ir gimimo požymis. Čia prisimintina ir kita jau minėta „Pavasario linksmybių“ eilutė 1.339: *Ir kaip kožnas a t g y d a m a s pradedda džiaugtis*. Rytų slavų kalbose kartais tiesiog asocijuojami gimimą ir džiaugsmą žymintys žodžiai (ru. *радоваться* „džiaugtis“ ir *родиться* „gimti“, nors etimologinis jų tarpusavio ryšys keblus), antai kalėdinėje dainoje iš Pinsko apylinkių: *раду́йца, земля, Бог наро́ды́ца* „džiaukis, žeme, Dievas gimė“⁵⁸. Kalėdos kaip tik žymi metų rato persivertimą į šviesą, į būsimą pavasarį, o Dievo gimimas mena ir pačių naujų metų, ir naujos šviesos, Saulės „gimimą“.

Naujagimis mitologiškai savaime yra homologiškas tekančiai ar pavasario saulei. Pasak antikos mitologiją šiuolaikinės analitinės psichologijos priemonėmis (kartu su Karlu Gustavu Jungu) tyrusio Karlo Kerenjo: „Mitologijoje mitinio įvaizdžio alegoriškumas, kaip antai pirmapradžio dievų-vaikų įvaizdžio, taip pat gamtos reiškinių alegoriškumas, kaip antai tekančios saulės ar gimstančio vaiko, yra abipusis ir tolygus: tekanti saulė ir naujagimis lygiai taip pat yra Pirmapradžio Vaiko alegorija, kaip Pirmapradis Vaikas yra tekančios saulės ir visų naujagimių pasaulyje alegorija. Alegorija reiškia vieno dalyko nusakymą per kito įvaizdį. Abiem atvejais, tiek tekančios saulės, tiek vos gimusio žmogaus, taip pat mitinio vaiko atveju, pats pasaulis kalba apie savo pradžią, gimimą ir kūdikystę.“⁵⁹ Čia galima prisiminti Vinco Mykolaičio-Putino eilutes („Patetico“, 4-o posmo pradžia): *O saulė taip skaisčiai tekėjo, / Kai motina gimdė mane*⁶⁰. Šiaip ar taip, ši naujagimio ir ką tik patekėjusios saulės mitinė izosemija puikiai įsitenka į bendrą saulės kelio (tiek paros, tiek metinio) simbolinę „tapatybę“ su žmogaus gyvenimo keliu, kurią paliudyti galima tieka pavyzdžių, kad jų neverta čia net pradėti vardyti⁶¹.

Žymus XX a. rusų folkloristas Vladimiras Propas, nuodugniai tyręs juoko simboliką įvairių tautų sakytinėje tautosakoje bei apeigose ir pateikęs gausybę pavyzdžių, priėjo išvadą, kad apskritai priešprieša juokas–ne juokas atitinka priešpriešą gyvenimas–mirtis, o ypač juoko apraiškos būdingos gyvybės pabudimo (žmogaus gimimo, gamtos atgimimo pavasarį ir t. t.) si-

tuacijoms⁶². Jo žodžiais, „bet kokią gyvenimo pradžią, tiek žmogaus gimimą, tiek simbolinį naują gimimą iniciacijos ar kitose panašiose apeigose, lydi juokas, kuriam priskiriama galia ne tik išreikšti, bet ir žadinti gyvybę. Todėl gyvenimo pradžią lydi privalomas apeiginis juokas“⁶³.

Taigi juokdamasi Saulė pareiškia ir pati „(at)gimusi“, ir vėlgi žadina, budina svieta gyvenimui.

§4. Sniego puta

Dar kartą pirmosios keturios eilutės:

1.1–4: *Jau saulelė vėl atkopardama budino svieta
Ir žiemos šaltos trūsus pargraudama juokės.
Šalčių pramonės su ledais sugaišti pagavo,
Ir putodams sniegs visur į nieką pavirto.*

Sniego, ypač atitirpusio, tirpstančio sniego sąsaja su puta, putojimu būdinga: *Iškaužojes sniegas y[ra] netvirtas, dėl to su puta* (Šatės, Skuodo r.); *Ant vandenio užsideda burbuliukai, putoja sniegas* (Linkuva, Pakruojo r.); *Pakėžes jau sniegas korėjas, o kožnoj duobelėj apsekęs vanduo putojas* (Žemaitė); *Anais metais per Jurgį prisnigo, bet kap tik patekėjo saulė, tai sniegas ir suputojo*, t. y. sutirpo putodamas (Krokialaukis, Alytaus r.)⁶⁴. Pastarajame pavyzdyje matome visą komplektą: saulė, sniegas, sniego putojimas.

Pavasarinio sniego putojimą, palyginimą su puta galima būtų nurašyti buičiai ir palikti nuošaly, jei ne vienas gerai žinomas lietuvių dainų įvaizdis.

Šimtmečiu vėliau už Donelaitį tuose pat kraštuose Liudvikas Rėza pateikė, jo žodžiais, „mįslių dainą“: *Ai siuntė, siuntė mane anytėlė / Žiemužės šėko, vasaružės sniego. / O aš eidama, graudžiai verkdama, / Sutikau bernužį, jauną kerdužį. / – O kur tu eisi, mergyte mano? / O ko tu verki, jaunoji mano? / – Ai siuntė, siuntė mane anytėlė / Žiemužės šėko, vasaružės sniego. / – Eikis, mergyte, eikis, jaunoji, / Vis pagirėliais, vis pamarėliais, – / Ten tu rasi žalią pušytę. / Imk pušies šaką ir marės putos saują, – / Tai tu parneši savo anytėlei / Žiemužės šėką, vasaružės sniegą*⁶⁵.

57. SLT: 474, 475.

58. Иванов, Топоров 1965: 126, išn. 180.

59. Jung, Kerényi 1973: 45.

60. Putinas 1982: 247.

61. Vien lietuvių ir latvių mitologijoje apie tai trumpai žr.: Razauskas 2012: 22–25.

62. Пропп 1976: 178–195.

63. Пропп 1976: 203.

64. LKŽ X: 1117, 1136, 1138.

65. Rėza 1958: 328–329; dainą perskėlbė Vilius Kalvaitis: KlVD: 313, Nr. 90; žr. Sruoga 1925: 6.

L. Rėzos archyviniam palikime esama dar kitos dainos su tuo pačiu motyvu: ...*Jūrių putelių parnešk anytai, / Vasaros sniego; / Jūrių p u t e l ė s – vasaros s n i e g a s*...⁶⁶

Dainos variantą iš Suvalkijos pateikė Simonas Stanevičius: ...*Tu pasilaužki / Pušų šakelę, / Pasigraibyki / Marių p u t e l ė, – // Tai tu parneši / Žiemužės šieno, / Žiemužės šieno, / Vasaros s n i e g o*...⁶⁷

Motyvas Lietuvoje plačiai žinomas, antai kalėdinėje dainoje „Kol negiedat, gaidžiai, leliumai“, tarpukary užrašytoje Merkinės apylinkėse: ...*Marių p u t o s, leliumai, – / Vasaros s n i e g a s, leliumai*...⁶⁸ Taip pat dainoje „Leliumoj, gieda gaideliai“ iš Dieveniškų krašto: ...*Leliumoj, / Darodyki man, leliumoj, / Kur man imti, leliumoj, / Leliumoj, / Vasaros s n i e g o, leliumoj, / Žiemos šėko, leliumoj... Leliumoj, / Bėkie, dukrele, leliumoj, / Pamarėlin, leliumoj... Leliumoj, / Ir pagaukie, leliumoj, / Marių p u t e l i ū, leliumoj*...⁶⁹ Pažymėtina, kad rytų Lietuvoje irgi kalbama apie marių, ne kokio kito vandens telkinio, ežero, tvenkinio ar upės putas, o tai – nors marios, žinoma, gali būti ne vien geografinė, bet ir mitinė nuoroda, – vis dėlto verčia gręžtis Lietuvos pamarin, į Donelaičio kraštus.

Antrindama L. Rėzos apibūdinimui „mįslių daina“ Nijolė Laurinkienė pažymi: „Kalendorinėje poezijoje yra dainų, panašių į išplėstas mįsles. Kartais toji mįslė pateikiama kaip neįprasta užduotis martelei. Šešuras liepia martelei parnešti vasaros s n i e g o ir žiemos šėko. Užduotis sunki todėl, kad pirma reikia įspėti, kas yra tie daiktai, kuriuos reikia atgabenti. Pati martelė neįstengia įminti šios mįslės. Ji nueina pas savo motulę. Ši dukrai pataria: *Vai tai tu nuveikie / In mėlynas marias. // Tai tu prigriebkie / Marių p u t e l i ū*...“⁷⁰ N. Laurinkienė savo ruožtu šią Kalėdų dainą susieja su archajiškais kalendoriniais, ypač Naujiesiems metams būdingais ritualais, kurių vienas iš svarbiausių dėmenų yra apeiginis tradicinių kosmologinių mįslių minimas – kaip naujo pasaulio tvarkos atkūrimo iš chaoso, pasibaigus seniesiems metams, simbolinė priemonė⁷¹. Vasaros sniegas ir žiemos šėkas šiaip jau atsiduria vienoje gretoje su kitais žinomais kalėdinių dainų „paradoksais“, kaip Kalėdų rytą pražydusi rožė (per žiemos

Valstiečių šeima ir gyvenamasis namas. Atvirukų rinkinys „Linkėjimai iš Rusnės“ (Rytų Prūsija). Fotografas Maksas Ehrhardas, Klaipėda. Apie 1900 m.

saulėgrįžą „gimusi“ saulė) ir vidurvasarį užšalęs ežeras (vasaros saulėgrįža kaip būsimos saulės „mirties“ užuomina, žiemos artėjimo pradžia), tad išties gali priklaustyti archajiniams metų rato simboliams.

Šiaip ar taip, sniego palyginimą su puta aptinkame ir rusų mįslėje: *Белый, как снег, дуется как мех, бултых и в воду* „Baltas kaip s n i e g a s, šiaušiasi kaip kailis (pučiasi kaip dumplės?), pašlumšt ir į vandeni“ = *пена* „p u t a“⁷².

Pavasaris kaip tik yra metas, kai tikrasis, žiemos sniegas virsta „vasaros sniegu“ – puta, todėl tirpdamas savaime ima „putoti“.

Ir atvirkščiai: rudenį numanytinas perėjimas nuo putos prie sniego, buvusios putos sustingimas į ledą (kurį kaip tik mena per vasaros saulėgrįžą užšalęs eže-

66. Rėza 1964: 128–129, Nr. 62.

67. Stanevičius 1967: 196–197, Nr. 22, žr. paaiškinimus ir gausias variantų nuorodas p. 590.

68. LTs I: 204–205, Nr. 211.

69. Dieveniškės 1968: 297–298, Nr. 1; daugiau variantų žr. LLD XX: 269–290, Nr. 139–151.

70. Laurinkienė 1990: 155.

71. Laurinkienė 1990: 150–159.

72. ХдВЗ: 98, Nr. 1150; СдЗРН: 185, Nr. 1505.

ras minėtoje gretutinėje simbolinių įvaizdžių grandinėje). Tokį virsmą savo ruožtu aptinkame XX a. antrosios pusės lietuvių poezijoje – Liūnės Sutemos eilėraštyje „Bijau“: *...kada suledėja Žilvino puta*⁷³. Čia podraug prisideda dar viena – „Eglės žalčių karalienės“ mitinių vaizdinių grandinė.

Pastarųjų laikų lietuvių poezijoje „sniego putos“ įvaizdis šiaip jau ganėtinai paplitęs. Štai Jono Aisčio eilėraščio „Baltiją“ paskutinė eilutė: *Bangos, lūžkit širdy, putokite kaip sniegas!*⁷⁴ O štai Bernardo Brazdžionio „Oleandrų žydėjimo metas“ (pirmasis posmas): *Vista, California, pažasty San Diego, / Perkam vieno akro sodą riešutų. / Oceanside pakrantė plaka putą sniego. / Saulės, šlapio vėjo pernelyg apstu*⁷⁵. Pamarys (*oceanside*) kitas – įvaizdis tas pats.

§5. Kas žiemoja ežere

Darsyk paskutinės trys eilutės iš pirmųjų dvylikos:

1.10–12: *Vislab, kas ežere gyvendams peržiemavojo*
Ar po savo keru per žiemą buvo miegojęs,
Vislab tuo pulkais išlindo vasarą sveikyt.

Kyla klausimas, kas, koks padaras iš tikrųjų žiemoja ežere? Žuvis? Taip, bet tuos gyvūnus, kurie gyvena vandens telkiniuose žiemą vasarą, nėra reikalo atskirai pabrėžti ežere žiemojant. O kas gi šiaip gyvena ore ar ant žemės, o žiemoja ežere? Atsakymo vėlgi verta kreiptis į tradicinius mitinius vaizdinius.

Iš Donelaičiui artimesnių laikų ir vietų nieko užrašyta man nėra žinoma. O štai Pranė Stukėnaitė (būsimoji Dundulienė) 1940 m. paminėjo Vilniaus krašto lietuvių liaudies tikėjimą esą: „Kregždės neišskrendančios niekuomet iš mūsų krašto, bet rudėnį susėdančios grupėmis ant nendrių, kurios palinkstančios nuo jų sunkumo ir pasineriančios į vandenį. Taip išbūnančios jos balose, ežeruose ir „siedzialkose“ [tvenkiniuose] per visą žiemą. Pavasarį, nutirpus ledui ir atšilus, išeinančios jos iš vandens ir pradėdančios krauti sau lizdelius. Reta kuri kregždė išeinanti iš vandens gyva, nes dažnai neišsilaikanti ant nendrės ir nukrentanti į gilumą, arba žmonės, begaudydami žuvis, ištraukia jas tinkle.“⁷⁶

O štai 1969 m. Širvintų r. užrašytas pasakojimas tiesiai šviesiai, trumpai drūtai atsako į Donelaičio „mįslę“: *Kregždė žiemoja ežere ant nendrių – nendrė pasilenkus nuskęsta, ir ji tenai būna negyva iki pavasario. O kai pavasarį atšyla, kregždės pernykštės atgyja, o jau senos tenai pasilieka amžinai. Jeigu su tinklais pagauna, kai žvejoja žuvis, tai atgyja;*

dar vienas panašus pasakojimas: *O kregždės žiemoja vandeny. Iš rudens taip pat pasidaro tokius lizdus – ir gyvena po vandeniu, kol būna ledas. Kai ledą paleidžia, atsiranda vanduo, tada ir jos išlenda iš po vandens ir pradeda gyventi*⁷⁷.

Sukrikščionintas variantas iš tarpukario Daugailių apylinkių, Utenos r.: *Prieš Šv. Kryžiaus paaukštinimą, už trijų dienų, kregždžių didžiausi būriai susirenka prie ežero. Jos tenai tris dienas kankinasi: skraido aplinkui ir rėkia. Ir, pagaliau, susikibusios po dvi, po tris, krinta nuo nendrių į ežerą ir visą žiemą ten už žmonių nuodėmes kenčia*⁷⁸.

Vaizdinys žinomas ir kai kur slavų kraštuose. Pasak Vladimiro Dalio XIX a. užrašyto priežodžio: *На Симеона Столпника ласточки ложатся вереницами в озера и колодцы* „Per Šv. Simoną Stulpininką [rugsėjo 1 d.] kregždės voromis sugula į ežerus ir šulinius“⁷⁹. Aleksandras Afanasjevas XIX a. vidury užsimena, esą liaudyje „pasakojama, kad kregždės, susikabinusios viena su kita kojomis, slepiasi nuo žiemos šaltiniuose, upėse ir ežeruose“⁸⁰. Tik ne visai aišku, kur taip pasakojama: Ukrainoje? Nes prieš tai kalbama kaip tik apie ją. O ukrainiečiai ir baltarusiai XIX a. didžiarusių beatodairiškai vadinti ir tapatinti su rusais. Šiaip ar taip, pastaraisiais laikais rusų mokslininkai pripažįsta, kad šitokie tikėjimai iš slavų būdingi tik ukrainiečiams, baltarusiams ir iš dalies lenkams⁸¹. Polesėje dar 1979 m. užrašyta: *Ластовки в гозэри ховаюцца, в воду ховаюцца на зыму. За чэрот [т.е. камыш] чэпляюцца в гозэри, в тому чэроты хаваюцца. На каждую чэротынку чэпляюцца и воны там нэрэзымуют под лёдом* „Kregždutės ežere slepiasi, vandenin slepiasi žiema i. Už nendrės kabinasi ežere, tose nendrėse slepiasi. Už kiekvienos nendrelės kabinasi ir jos ten peržiemuoja po ledu“; panašiai užrašyta ir apie putpeles: *Она [перепелка] ны йдэ в чужыну, вона з намы встаеця. Пэрэпылицы на самом дни в рецы жывуць, на самом дни лыжеть у калышчы, а на высни выходыць и ужэ хфатьяе на*

77. VISV: 49; plg. VILD: 272.

78. Elisonas 1935: 52, Nr. 121.

79. ДлПРН: 741.

80. Афанасьев II: 72.

81. СД III: 86–87.

73. Sutema 1992: 156.

74. Aistis 1988: 205.

75. Brazdžionis 1989: 639.

76. Stukėnaitė 1940: 168–169.

болоту „Ji [putpelė] neiškeliauja svetur, ji su mumis pasilieka. Putpelės pačiame dugne upėje gyvena, pačiame dugne guli lopšyje, o pavasarį išeina ir jau taukši baloje.“⁸² O šiuose kraštuose vaizdinys šiaip jau galėtų būti paveldėtas ir iš baltiško (lietuvių, jotvingių) substrato, tad gana tikėtinai jį galima būtų laikyti baltišku ar net lietuvišku, juolab kad jį akivaizdžiai žinojo ir Donelaitis Prūsų Lietuvoje.

Pažymėtina, jog kitose „Metų“ vietose Donelaitis ir pats sako paukščius žiemą ne išskrendant, o čia pat pasislepiant ir miegant⁸³. Štai apie lakštingalą:

1.88–92: *Kad mes rudenį ar žiemos čėse pasislėpę
Ir susirietę pas meilingą kakalį krankiam,
Tai ir tu, paukšteli miels, pas mus nesirodai,
Bet taip jau, kaip mes, tamsoj pasislėpusi lindai
Ir mažu savo glūpas muses sapnuodama gaudai.*

Apie paukščius urmu:

3.51–54: *Ten, žiūrėkit, ten džiaugsmi taipo pasidėjo,
Kad tikt varnos dar bjaurybę rudenio garbin,
O paukšteliai su dainoms ankštai pasislėpė
Irgi be rūpesčių šaltai sapnuodami miegti.*

Visas tris vietas – apie žiemojimą ežere, tiesiai nepasakant, kieno, ir paukščių žiemą miegojimą pasislėpus – galima laikyti vieno ir to paties mitinio vaizdinio atšvaitais, tarsi mįsle pradžioje ir jos įminimu paskui.

Turėdami omeny jau minėtą miego–mirties mitinę tapatybę, atkreipkime dėmesį į tai, kad lietuvių pateiktuose pasakojimuose kregždė ežere būna *n e g y v a iki pavasario*. O kai pavasarį atšyla, kregždės pernykštės *a t g y j a* ir pradeda gyvent. Taigi Donelaičio „mįslė“ apie žiemojimą ežere vėlgi gali būti papildoma nuoroda į aptartą žiemos–mirties ir pavasario–atgimimo izosemiją, ar homologiją, tik šįsyk jau netiesioginė ir tesuprantama tiems, kurie pakankamai gerai išmano tradicinius mitinius vaizdinius.

Atvirukai iš Lietuvos nacionalinio muziejaus fondų.

SANTRUMPOS:

- Aistis 1988 = Jonas Aistis. *Katarsis*. Vilnius: Vaga, 1988.
Ališauskas 2012 = Vytautas Ališauskas. *Jono Lasickio pasakojimas apie žemaičių dievus*. Vilnius: Aidai, 2012.
BISLK = *Suvalkiečių liaudies kūryba Amerikoje: Antologija*. Surinko ir suredagavo Jonas Balys. Silver Spring: Lietuvių tautosakos leidykla, 1989.
Brazdžionis 1989 = Bernardas Brazdžionis. *Poezijos jaunatis*. Vilnius, 1989.

82. Гуря, Терновская, Толстая 1983: 141.

83. Už nurodytus man šiuodu pavyzdžius ačiū dr. Austei Nakienei!

- BRMŠ III = *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai, III: XVII amžius*. Sudarė Norbertas Vėlius. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003.
BRMŠ IV = *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai, IV: XVIII amžius*. Sudarė Norbertas Vėlius. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2005.
Dieveniškės 1968 = *Dieveniškės*. Vilnius: Vaga, 1968.
Dilytė 2005 = Dalia Dilytė. *Kristijonas Donelaitis ir Antika*. Vilnius: VU leidykla, 2005.
DkŽT II = Simonas Daukantas. *Žemaičių tautosaka, II: Pasakos, patarlės, mįslės*. Parengė K. Aleksynas, K. Grigas, L. Sauka. Vilnius, 1984.
Donelaitis 1994 = Kristijonas Donelaitis. *Metai ir pasakėčios*. Vilnius: Baltos lankos, 1994.
Eliade 1974 = Mircea Eliade. *Patterns in Comparative Religion*. New York: New American Library, 1974.
Elisonas 1935 = Jurgis Elisonas. *Dievas senelis*. Iš: *Mūsų tautosaka*. Red. prof. V. Krėvė-Mickevičius, IX. Kaunas, 1935.
Frazer 1995 = Sir James George Frazer. *The Golden Bough: A study in Magic and Religion*. London: Papermac, 1995.
Gennep 1997 = Arnold van Gennep. *Les Rites de Passage: 1. Apeigų klasifikacija*. Iš: *Liaudies kultūra*, 1997, Nr. 5.
Gimbutienė 2002 = Marija Gimbutienė. *Senovės lietuvių deivės ir dievai*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2002.
Hillman 1989 = James Hillman. *A Blue Fire: selected writings*. New York: Harper & Row, 1989.
Jaskevičius 2010 = Valteris Jaskevičius. *Jono Lasickio žemaičių dievai: lietuvių mitologijos studija*. Iš: *Liaudies kultūra*, 2010, Nr. 4.
Jonynas 1984 = Ambraziejus Jonynas. *Lietuvių folkloristika iki XIX a.* Vilnius: Vaga, 1984.
Jucevičius 1959 = Liudvikas Adomas Jucevičius. *Raštai*. Vilnius, 1959.
Jung, Kerényi 1973 = Carl Gustav Jung, Carl Kerényi. *Essays on a Science of Mythology: The Myth of the Divine Child and the Mysteries of Eleusis*. Princeton University Press, 1973.
KlvD = *Prūsijos lietuvių dainos*. Surinko Vilius Kalvaitis. Vilnius: LLTI, 1998.
KlvTK = Tautosaka, esanti „Lietuviškų vardų klėtėlėje“. Iš: *Prūsijos lietuvių dainos*. Surinko Vilius Kalvaitis. Vilnius: LLTI, 1998.
Laurinkienė 1990 = Nijolė Laurinkienė. *Mito atšvaitai lietuvių kalendorinėse dainose*. Vilnius: Vaga, 1990.
Lempiäinen 2001 = Pentti Lempiäinen. *Skaičių simbolika: Nuo nulio iki milijono*. Vilnius: Tyto alba, 2001.
LKŽ I–XX = *Lietuvių kalbos žodynas, I–XX*. Vilnius, 1956–2002.
LLD XX = *Lietuvių liaudies dainynas, XX: Kalendorinių apeigų dainos, 1: Advento–Kaledų dainos*. Parengė Jurgita Ūsaitytė. Vilnius: LLTI, 2007.
LTs I = *Lietuvių tautosaka, I: Dainos*. Medžiagą paruošė V. Barauskienė, B. Kazlauskienė, B. Uginčius. Vilnius, 1962.
LTs V = *Lietuvių tautosaka, V: Smulkioji tautosaka, žaidimai ir šokiai*. Medžiagą paruošė K. Grigas. Vilnius: Mintis, 1968.
Maironis 1988 = Maironis. *Lyrika*. Vilnius: Vaga, 1988.
Ming-Dao 2000 = Deng Ming-Dao. *365 Dao įžvalgos kasdienai*. Kaunas, 2000.
Patackas, Žarskus 2002 = Algirdas Patackas, Aleksandras Žarskus. *Virsmy knyga*. Kaunas: Kauno tautinės kultūros centras, 2002.
PrtpI III = Matas Pretorijus. *Prūsijos įdomybės, arba Prūsijos regykla, III*. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2006.
Putinas 1982 = Vincas Mykolaitis-Putinas. *Lyrika*. Vilnius: Vaga, 1982.
Razauskas 2000 = Dainius Razauskas. *Ryto ratų ritimai: Pagrindinio kosmologinio modelio rekonstrukcija su etimologiniais priedainiais*. Vilnius: Pradai, 2000.
Razauskas 2009 = Dainius Razauskas. Iš baltų mitinio vaizdino: Rein-karnacija, arba pergimimas. Iš: *Liaudies kultūra*, 2009, Nr. 4.
Razauskas 2012 = Dainius Razauskas. Iš baltų mitinio vaizdino: Saulė. Iš: *Liaudies kultūra*, 2012, Nr. 3.
Razauskas 2013 = Dainius Razauskas. Maironis ir senoji tradicija. Iš: *Liaudies kultūra*, 2013, Nr. 2.
Rėza 1958 = Liudvikas Rėza. *Lietuvių liaudies dainos, I*. Vilnius, 1958.
Rėza 1964 = Liudvikas Rėza. *Lietuvių liaudies dainos, II*. Vilnius: Vaga, 1964.

- Skrodenis 2010 = Stasys Skrodenis. *Folkloras ir gyvenimas*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2010.
- Slaviūnas 2007 = Zenonas Slaviūnas. *Raštai*, II. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2007.
- SIS I = *Sutartinės: Daugiabalsės lietuvių liaudies dainos*. Sudarė ir parengė Z. Slaviūnas, I. Vilnius, 1958.
- SLT = *Smulkioji lietuvių tautosaka XVII–XVIII a.: Priežodžiai, patarlės, mįslės*. Paruošė Jurgis Lebedys. Vilnius, 1956.
- SRP = *Pasaulinės literatūros biblioteka: Senovės Rytų poezija*. Vilnius: Vaga, 1991.
- Sruoga 1925 = Balys Sruoga. Lietuvių dainų poetinės priemonės. Iš: *Tauta ir žodis*, III. Kaunas, 1925.
- Stanevičius 1967 = Simonas Stanevičius. *Raštai*. Vilnius: Vaga, 1967.
- Straubergs 1944 = Kārlis Straubergs. *Latviešu tautas paražas*. Rīgā: Latvju grāmata, 1944.
- Stukėnaitė 1940 = Pr[anė] Stukėnaitė. Šis tas iš Vilniaus krašto dvasinės kultūros. Iš: *Gimtasai kraštas*, 1940, Nr. 2 (25).
- Sutema 1992 = Liūnė Sutema. *Poezijos rinktinė*. Vilnius: Vaga, 1992.
- Šilbajoris 1982 = Rimvydas Šilbajoris. Teksto plotmių santykiai Donelaičio *Metuose*. Iš: *Metmenys*, Nr. 43, 1982.
- Šliavas 1985 = Juozas Šliavas. Žeimelio apylinkės: Kultūros ir švietimo apybraiža. Kaunas, 1985.
- TŽ IV, V = *Tauta ir žodis*. Red. prof. V. Krėvė-Mickevičius, IV, V. Kaunas, 1926, 1928.
- Vaitkevičienė 1997 = Daiva Vaitkevičienė. Saulės sodai. Iš: *Liaudies kultūra*, 1997, Nr. 1.
- Valiukėnaitė 1982 = Delija J. Valiukėnaitė. Donelaičio *Metai*: eilės iš sakyklos. Iš: *Metmenys*, Nr. 43, 1982.
- Vėlius 1992 = Norbertas Vėlius. Profesionalusis menas ir mitologija. Iš: *Tautosakos darbai*, I (VIII). Vilnius: LLTI, 1992.
- Vergilijus 1971 = Vergilijus. *Bukolikos; Georgikos*. Vertė Antanas Dambrauskas. Vilnius: Vaga, 1971.
- Vydūnas 2014 = Vydūnas. *Gyvenimas Prūsų Lietuvoje apie 1770 m., kaip jį vaizdavo Kristijonas Donelaitis*. Vilnius: Vydūno draugija, 2014.
- VILD = *Laumių dovanos: Lietuvių mitologinės sakmės*. Paruošė Norbertas Vėlius. Vilnius: Vaga, 1979.
- VISV = *Sužeistas vėjas: Lietuvių liaudies mitologinės sakmės*. Sudarė Norbertas Vėlius. Vilnius: Vyturys, 1987.
- Авеста 1998 = *Авеста в русских переводах (1861–1996)*. Составление, общая редакция, примечания и справочный раздел И. В. Рака. Санкт Петербург: Журнал «Нева», Летний сад, 1998.
- Агапкина 1996 = Татьяна Алексеевна Агапкина. Концепт движения в обрядовой мифологии славян (на материале весеннего календарного цикла). Ис: *Концепт движения в языке и культуре*. Москва: Индрик, 1996.
- Афанасьев I–III = Александр Николаевич Афанасьев. *Поэтические воззрения славян на природу: Опыт сравнительного изучения славянских преданий и верований в связи с мифическими сказаниями других родственных народов*, I–III. Москва, 1995.
- Гура, Терновская, Толстая 1983 = А. В. Гура, О. В. Терновская, С. М. Толстая. Материалы к полесскому этнолингвистическому атласу. Ис: *Полесский этнолингвистический сборник: материалы и исследования*. Москва: Наука, 1983.
- ДлПРН = *Пословицы русского народа*. Сборник В. И. Даля. Москва: Русский язык, 2004.
- Иванов, Топоров 1965 = Вячеслав Всеволодович Иванов, Владимир Николаевич Топоров. *Славянские языковые моделирующие семиотические системы (Древний период)*. Москва, 1965.
- Кюмон 2000 = Франц Кюмон. *Мистерии Митры*. Санкт-Петербург: Евразия, 2000.
- МНМ I–II = *Мифы народов мира: Энциклопедия в двух томах*, I–II. Москва, 1980–1982.
- МС = *Мифологический словарь*. Главный редактор Е.М. Мелетинский. Москва: Советская энциклопедия, 1991.
- Потебня 2000 = Александр Афанасьевич Потебня. *Символ и миф в народной культуре: Сборник трудов*. Москва: Лабиринт, 2000.
- Пропп 1976 = Владимир Яковлевич Пропп. *Фольклор и действительность: Избранные статьи*. Москва, 1976.
- Рак 1998 = И. В. Рак. *Мифы древнего и раннесредневекового Ирана*. Москва, 1998.
- Толстая 1997 = Светлана Михайловна Толстая. Мифология и аксиология времени в славянской народной культуре. Ис: *Культура и история: Славянский мир*. Москва: Индрик, 1997.
- Успенский 1982 = Борис А. Успенский. *Филологические разыскания в области славянских древностей: Реликты язычества в восточнославянском культе Николая Мирликийского*. Москва, 1982.
- СД III = *Славянские древности: Этнолингвистический словарь*. Под редакцией Н. И. Толстого, III. Москва: Международные отношения, 2004.
- СдЗРН = *Загадки русского народа: Сборник загадок, вопросов, притч и задач*. Составил Д. Садовников. С.-Петербург, 1876.
- ХдВЗ = И. Худяков. *Великорусские загадки*. Ис: *Этнографический сборник*, VI. Санктпетербург, 1864.

Mythic Images in Donelaitis' *Metai*: The First Twelve Lines

Dainius RAZAUSKAS

At least three prominent Lithuanian folklorists have noted rich reflections of folklore in the poem *Metai* and other works of the literary classic Donelaitis: Zenonas Slaviūnas, Ambraziejus Jonynas and Stasys Skrodenis. Nevertheless, not everything has been noticed. In this article, in view of the mythological world-view, the first twelve lines of *Metai* are studied, and at least five examples of traditional mythological imagery are encountered: 1) the sun as “awakener”; 2) analogy of the phases of the seasons, hours of the day and a person’s life (and death); 3) the trope of the laughing sun or the sun’s laughter; 4) snow and foam as the juxta-

position and opposition of winter and summer; 5) “riddle” about some sort of animal living in the lake, which can be solved with the help of the traditional Baltic legend about a swallow spending the winter in a lake. As can be seen, there is more traditional mythical imagery in Donelaitis' *Metai* than was commonly believed; to be honest, they practically make up the whole poem.

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas
Antakalnio g. 6, Vilnius, LT-10308
el. paštas: liaudies.kultura@llkc.lt

Gauta 2014-09-03, įteikta spaudai 2014-11-07